

ДІАЛОГ В АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В.І. Шанда, Н.В. Гнілуша

Зміст та методи навчання в вищій школі поки що не відповідають новим потребам життя. Однією із проблем сучасної педагогіки є перехід від пасивних методів навчання до активних. Вища школа повинна розвивати нові методи навчання на основі діалога, дискусії та інших.

В наш час однією із важливих задач педвуза є підготовка екологічно грамотних фахівців, перед якими стоять завдання передачі учням своїх знань, умінь, навиків по збереженню та раціональному споживанню природи. Актуальність даної проблеми обумовлена тим, що вчителі дуже поверхньо уявляють свою роль в цьому процесі і в основному вся робота зводиться до екологічної інформації і дуже рідко до практичних справ і проведення епізодичних позакласних заходів.

Екологічна підготовка - це складова частина усього педагогічного процесу, вона реалізується різними формами, методами та засобами. Програми з педагогіки та методики навчання окремих дисциплін /географії та біології/ знайомлять з задачами вчителя в формуванні екологічної культури учнів, визначають зміст, форми і методи екологічної освіти та виховання, на конкретних прикладах показують шляхи його практичного здійснення в процесі реалізації шкільної програми по цим дисциплінам.

Розглядаючи діалог, як один з давніх засобів спілкування двох або декількох осіб, як багатозначну форму обміну інформацією, навчання, активізації мислення, сумісного пошуку істин, психодіагностики, загального духовного та інформаційного збагачення,

загального або спрямованого переорієнтування особистості, ми звертаємося до його теорії та практики як опору психолого-педагогічної та спеціальної систем /що взаємопроникають/ екологічного навчання та виховання, формування у майбутніх вчителів високої духовної та загальної культури, внутрішніх настанов гуманізму, національної самосвідомості, екологічного мислення, свідомості, культури, етики, моралі. Цей ряд споріднених понять: 1/ відбиває особливий кризний напрям діяльності педагогів, націлений на закріплення у студентів таких настанов світосприймання, світорозуміння та діяльності в ньому, які відповідають екологічним принципам; 2/ може бути об'єктом чи предметом діалогу, одночасно з природоохоронною, екологічною, філософською, релігійною, соціальною та політичною проблематикою.

Діалог як спосіб: а/ контактування, спілкування викладачів та студентів; б/ реалізації певних співпраці, співробітництва, співтворчості; в/ прояву симпатії; г/ опрацювання набутих знань; д/ перевірки їх надійності та закріплення; з/ з'ясування вірності суджень; ж/ формування позитивних рис особистості -- вимагає теоретичного, методологічного та практичного опрацювання внутрішніх духовних та екологічних настанов кожної особистості.

Типологічне багатство діалогів в різних формах спілкування /словесній, письмовій, знаковій, сигнальній та інших/ дозволяє узагальнювати їх описово, порівняльно чи в зведених /періодичних, прогнозних/ таблицях на основі різних критеріїв, як: 1/ число осіб контактерів; 2/ їх взаємні позиції; 3/ особливості їх поведінки; 4/ характер їх спілкування; 5/ рівень підготовки; 6/ організація діалогу; 7/ його структура: а/ складність; б/ будова; в/ зв'язки; 8/ спрямованість; 9/ призначення; 10/ мова; 11/ функції; 12/ фон; 13/ інформативність; 14/ ємність передаваної контакторами інформації від мінімальної /настанова

Тартарена/ до полярно великої; 15/ перебіг в часові: а/ зміни змісту; б/ позиції; в/ тривалість змістовних, планованих чи випадкових пауз; 16/ наслідки, а також використовувати в процесі духовної та всебічної екологічної підготовки майбутніх вчителів. Різноманітність та багатофункціональність діалогічності дозволяють створювати ситуації, що ефективно служать в якості різнохарактерних психологічних полів переведення духовної, загальнокультурної та екологічної інформації на рівень внутрішніх настанов світоприймання та поведінки. Пізнавальні, інформаційні, інтерпретаційні, евристичні, діагностичні, контрольні та інші функції діалогу в екологічному навчанні та духовному вихованні можуть набувати особливого значення в демонстраційних діалогах, де інтелектуальний та емоційний фон захоплюють всю групу. Достатньо велико число осіб /з високою співучастю кожного студента/, окреслюють достатнє коло духовних та екологічних проблем чи питань. Зміни позицій педагога /риторичних, авторитарних, оптимістичних, песимістичних, нігілістичних та інших/ в оцінках стану довкілля та діяльності людини, корегування різних характеристик діалогу індивідуалізують кожне заняття чи семінар як в циклах екологічних, спеціальних навчальних курсів, так і в інших дисциплінах, які визначені навчальними планами та визначають весь обсяг фахової підготовки з певної спеціальності.

Функції діалогу в колі екологічної проблематики безпосередньо стосуються: а/ пізнавальна - з'ясування природи екологічних явищ та процесів, всебічної оцінки діяльності людини в природі, її духовної та екологічної культури; б евристична - виявлення неочікуваних аспектів проблем, нового бачення живої та неживої природи, можливостей природи та людини, розвитку духовності людини, вихід на нові позиції внутрішніх настанов

бачення світу та діяльності в ньому, в діагностуюча - визначення групових та індивідуальних рис свідомості, загальної та духовної культури, творчого потенціалу особистості, життєвих позицій, інтелектуального рівня. Прикладом може бути рольова гра, так як ставиться задача не тільки оволодіння рольовою грою як формою навчання і виховання учнів. Гра виступає і як засіб творчого розвитку студентів, так як потребує пошука нестандартного рішення. До числа ефективних форм організації екологічного виховання можна віднести ігри учнів, наповнені екологічним змістом. Гра - незамінна форма діяльності дітей. Рольові ігри мають мету як можна більше приблизити учбову діяльність учнів до умов реального життя. Джерелом самостійності та ініціативності в цих іграх стає пізнавальна задача ігрового змісту, ігрове співробітництво та змагання, ігрова пізнавальна творчість. Недостатньо приділяється уваги іграм підлітків, хоча їх вікові особливості - різноманітність інтересів, прагнення до самостійності - сприяють проведенню цієї форми. Для успішного проведення гри і досягнення мети потребується значна підготовча робота. Заздалегідь відпрацьовується вид гри (конференція, семінар, прес-конференція), характер зустрічі, прогадують основних учасників та представниками яких організацій вони є. Дуже важливий початок рольової гри - виступ ведучого, який задає тон обміркуванню.

Застосування ігрових ситуацій з метою рішення задач екологічного виховання сприяє інтеграції екологічних знань, поглибленню знань про шляхи рішення екологічних проблем, розвитку навиків творчої діяльності учнів та вчителів.

Модифікації діалогів різних типів, особливо при спрямованих змінах напруженості емоційного та інтелектуального фонів, звернення до духовних

національних надбань сприяють фундації духовності майбутнього вчителя. В колах: 1/ обговорення та засудження феноменів жорстокості, бездумності, марнотратства поведінки людини в природі та суспільстві, коли змикаються та взаємопроникають екологічні, етичні, моральні проблеми; 2/ актуалізації гуманітаризації сучасної освіти; 3/ тенденцій гуманізації в національному житті України - звернення до феномену оптимізму та діалогічність є провідними шляхами духовного розвитку майбутніх вчителів екологічного навчання та виховання.

У цьому зв'язку однією із найважливіших основ становлення майбутнього професіонала-педагога ми виділяємо оптимізм, як форму світосприймання і розуміння, особливого інтелектуального і духовного стану, внутрішніх настанов та особливостей поведінки, заснованих на вірі в краще майбутнє, що в значній мірі характеризує молодь. Такий важіль молодіжного бачення дійсності активно використовується нами як вектор екологічної виховної та навчальної роботи з студентами. Джерела оптимізму ми черпаємо з історії України, з прикладів збереження і відновлення ландшафтів. Все сприяє формуванню екологічної культури, естетичному баченню природи рідного краю.

Сучасна політична культура України безальтернативно взаємопроникається з екологічною.

Екологічна культура все більше займає визначне місце в системі ціннісних орієнтацій людини, в зв'язку з усвідомленням виключно важливої ролі природи та біосфери для людства. Пізнавальна, кумулятивна функції загальної культури безпосередньо пов'язані з пізнанням довкілля та діяльністю людини в ньому. Культура, як реалізація людських цілей в природі на основі законів та бачення природи в кожний момент розвитку людини, все більше проникається екологічним мисленням.